

ДО ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИКО-ВЛАДНОЇ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ

Досліджуються проблеми трансформації політико-владної еліти в Україні в тісному зв'язку із соціальною реструктуризацією суспільства в умовах воєнного часу. У цьому контексті запропоновано обґрунтування основних напрямів удосконалення діяльності української політико-владної еліти. Йдеться про наступні напрями модернізації процесів формування і діяльності правлячої верстви: забезпечення легітимного відтворення і спадкоємності діяльності політико-владної верхівки; рекрутування політичних лідерів на демократичній основі з урахуванням європейського досвіду; подолання корупції у вищих ешелонах влади і на всіх рівнях соціального управління; формування політико-владними засобами нових демократичних цінностей; усвідомлення представниками влади загальнонаціональних інтересів; утвердження інноваційного розвитку як світової тенденції і національного проєкту.

Ключові слова: політико-владна еліта, політичне лідерство, політична трансформація, легітимність влади, політична компетентність, політична корупція, демократичні цінності, загальнонаціональні інтереси, інноваційний розвиток.

Horbatenko Volodymyr. To the problem of transformation of the political and power elite in Ukraine

The problems of the transformation of the political and power elite in Ukraine are studied in close connection with the social restructuring of society in wartime conditions. In this context, the justification of the main areas of improvement of the activity of the Ukrainian political and power elite is proposed. It is about the following directions of modernization of the processes of formation and activity of the ruling class: ensuring the legitimate reproduction and continuity of the activities of the political and power elite; recruitment of political leaders on a democratic basis, taking into account European experience; overcoming corruption in the highest echelons of power and at all levels of social management; formation of new democratic values by political

and power means; awareness of national interests by government officials; approval of innovative development as a global trend and a national project.

Key words: *political and power elite, political leadership, political transformation, legitimacy of power, political competence, political corruption, democratic values, national interests, innovative development.*

Процес формування і періодичної зміни політичних еліт у системі забезпечення державної влади має широкі об'єктивні засади. Кожна історична епоха потребує, а відтак і народжує людей, наділених здібностями і прагненням управляти державою, контролювати і розвивати життєдіяльність суспільства. Водночас кожному етапові суспільного розвитку, кожній соціальній групі, політичній системі й політичному режимові властиві свої методи формування й рекрутування правлячої еліти. За умов тоталітаризму й авторитаризму еліти і лідерів у їх сучасному загальнодемократичному розумінні не буває. Натомість є диктатори, номенклатура і бюрократія, які прориваються до влади не за законами політичної конкуренції, а за принципом “відсіву” незгідних, використовуючи монополію на силові структури, економічні ресурси, інститути і механізми державного управління, засоби масової інформації. Відсутність справжньої еліти, здатної до ефективного управління в умовах демократичного розвитку в Україні, пов'язана з тривалим ослабленням організму української нації. Послідовне приниження і знищення еліт, ізоляція Радянського Союзу від цивілізованого світу, девальвація національної свідомості та ідентичності населення союзних республік значною мірою вплинули на процес трансформації політико-владної еліти України після здобуття нею в 1991 році державної незалежності. Відповідно цей процес можна позначити політологічним поняттям «елітократія», що включає: орієнтацію на особистісні, групові, кланові інтереси правлячих сил; невиконання правлячою верствою своїх функцій; порушення основоположних демократичних принципів – справедливості, рівності, свободи. Відповідно існує нагальна потреба “знайти визначальні фактори і пояснення механізмів дій груп еліти в умовах докорінних соціальних змін як з точки зору глобалізації світу, так і з точки зору регіональної взаємодії на трьох рівнях: всесвітньо-історичному, соціально-структурному та індивідуальному” [1]. Виходячи з цього, спробуємо окреслити найважливіші проблеми, вирішення

яких зможе прискорити процес оновлення політико-владної еліти в Україні, здатної подолати зовнішнього ворога, й забезпечити повоєнну відбудову країни.

Дослідження проблем, пов'язаних із трансформацією політико-владної еліти України має місце у працях таких українських учених, як Р. Аксельрод, В. Бебик, Л. Бевзенко, С. Вовканич, М. Головатий, О. Дащаківська, І. Дмитренко, В. Журавський, Г. Зеленько, А. Коваленко, М. Козловець, В. Корнієнко, Л. Кочубей, В. Кравченко, І. Кресіна, О. Кукуруз, О. Кучеренко, І. Кушнар'ов, Б. Кухта, С. Макеєв, Л. Мандзій, М. Михальченко, А. Пахарєв, М. Пірен, Ф. Рудич, С. Рябов, В. Скуратівський, В. Танчер, Н. Теплоухова, С. Троян, О. Чальцева, М. Шульга та ін. Водночас проблеми, пов'язані з трансформацією правлячої еліти в Україні, постійно присутні в науковому дискурсі, оскільки вони модифікуються і постійно змінюють свою сутність. У цьому контексті метою пропонованої статті є визначення та обґрунтування основних напрямів удосконалення діяльності української політико-владної еліти. До завдань даного дослідження віднесено осмислення наступних напрямів модернізації формування і діяльності правлячої верхівки: забезпечення легітимного відтворення і спадкоємності діяльності політико-владної верхівки; рекрутування політичних лідерів на демократичній основі з урахуванням європейського досвіду; подолання корупції у вищих ешелонах влади і на всіх рівнях соціального управління; формування політико-владними засобами нових демократичних цінностей; усвідомлення представниками влади загальнонаціональних інтересів; утвердження інноваційного розвитку як світової тенденції і національного проекту.

Забезпечення легітимного відтворення і спадкоємності діяльності політико-владної верхівки. Криза легітимності еліти в часи перехідного суспільно-політичного розвитку – явище об'єктивне. Соціально небезпечний розрив між владою і народом в Україні пов'язаний з відсутністю національної згоди з приводу співвідношення зарплат і пенсій, рівня й механізму державного утримання високопосадовців, критеріїв політичної відповідальності. Останнє стосується і Президента, і парламентської більшості. Адже політична відповідальність передбачає моральний осуд із боку суспільства, втрату довіри населенням до представників істеблішменту, можливість застосування акцій громадянської непо-

кори. Все це необхідно забезпечити відповідними механізмами: відкликання політиків, які дискредитували себе перед виборцями; автоматичної відставки; заборони обіймати державні посади на певний період або й назавжди. В іншому випадку втрата легітимності загрожує стати перманентною ознакою державно-політичного розвитку. Відновлення втраченої легітимності владної верхівки передбачає: “1) досягнення ціннісного консенсусу щодо правил легітиматії влади на рівні еліти; 2) досягнення аналогічного консенсусу на рівні широких мас; 3) забезпечення національного консенсусу між верхами і низами щодо нових правил легітиматії політичної влади. У результаті досягнення мінімального національного консенсусу відновлюються горизонтальна і вертикальна складові легітимності, створюються умови для зростання віри у справедливість встановлених правил і довіри до інститутів влади, створених відповідно з прийнятими правилами і сформульованими на їх основі законами” [2].

Одним із найважливіших орієнтирів у діяльності держави, пов'язаній з утвердженням європейських демократичних стандартів легітиматії влади, вважається необхідність підвищення рівня конкуренції у сфері державотворчої діяльності. Відсутність достатнього рівня конкуренції у політико-владних структурах України дозволяє клановим утворенням керувати державою за допомогою волюнтаристських методів. З огляду на це особливої ваги набуває потреба розвитку конкуренції у середовищі державних службовців, що передбачає: їх рекрутування на основі професіоналізму, а не за принципом протекціонізму; залежність службової кар'єри від особистих якостей співробітників; адекватну оплату праці державного службовця. Нездатність впроваджувати означені механізми тягне за собою втрату легітимності правлячої еліти, загрожує підривом віри народу в можливість демократичного правління, зумовлює небезпечну кризу в цій сфері. Для подолання кризи легітимності пріоритетними слід вважати наступні напрями.

По-перше, необхідне створення ефективних стосунків із найбільш активними у політичному сенсі соціальними групами, визначення й культивування соціального суб'єкта модернізації, яким в Україні може виступати інтелігенція. Відповідно є потреба у підвищенні з боку влади ступеня довіри до цієї категорії населення, всебічне сприяння формуванню інтелектуальної еліти суспільства.

Слід забезпечити на державному рівні постійну увагу до настроїв в інтелектуальному та студентському середовищі. Влада не лише має постійно демонструвати, а й практично підтверджувати підтримку цих груп населення, шукати нові форми взаємодії з ними як з основним “актором”, провідною силою модернізаційного процесу.

По-друге, важливим завданням влади є залучення в умовах поступового вдосконалення реформ до числа їхніх суб’єктів і прихильників якомога більшої кількості консервативних елементів, здатних протистояти тиску екстремістських сил та форсуванню модернізації суспільства за будь-яку ціну. Цього можна досягти, зокрема, через збереження і розвиток найбільш впливових традиційних інститутів і груп, співвіднесення традиційних орієнтацій з наслідками демократизації на основі залучення таких важливих чинників, як патріотизм, піклування про державу, національна ідея тощо.

По-третє, слід докласти консолідованих зусиль для подолання непрофесіоналізму і корумпованості бюрократів, утвердження максимальної позитивно-твірної реалізації представниками влади своєї політичної волі. Необхідно намагатися в процесі реформування суспільства не піддаватися ейфорії тріумфального сприйняття владою власного панування після перемоги на виборах, розуміння недовговічності мандату довіри та здатності більшості населення поступово набувати в перехідних умовах навичок виступати основним джерелом політичної влади. А це означає не що інше, як забезпечення всіма доступними засобами спадкоємності у діяльності правлячої верхівки та цивілізованої передачі влади тим силам, які отримали мандат довіри населення під час виборів.

Рекрутування політичних лідерів на демократичній основі з урахуванням європейського досвіду. Підвищений інтерес до цієї проблеми пов’язаний з тим, що в Україні спостерігається тенденція появи “політичних особистостей нової генерації, які формуються і з’являються на політичному олімпі в інших соціально-політичних умовах і намагаються віддзеркалювати прагнення і надії досить помітної частини сучасного суспільства” [3]. Аналізуючи існуючі в різних теоріях типи політичного лідерства, різницю в їх характеристичі, слід порушити питання про критерії оцінки провідника: як вирізнити його із строкатої юрби політичних діячів різних

рівнів і рангів? Більшість сучасних дослідників зосереджується на трьох критеріях: наявність власної, зрозумілої для всіх політичної програми, яка відповідає інтересам більшості суспільства; особистісні якості (воля, цілеспрямованість, наполегливість), глибокі знання, що дають лідерів зможу реалізувати свою програму; популярність, здатність завоювати настрої мас, уміння створити ефективну систему політичного керівництва. Ці критерії є визначальними для формулювання функцій політичного лідера, на які слід спиратися, прогнозуючи результати його діяльності.

Найважливішими функціями політичного лідера є: інтеграція суспільства, громадян довкола спільних завдань і цінностей; пошук і прийняття оптимальних політичних рішень; захист мас від беззаконня, самоуправства бюрократії, підтримання громадського порядку; налагодження системи постійного зв'язку з масами, запобігання відчуженню громадян від політичного керівництва; ініціювання оновлення, генерування оптимізму й соціальної енергії, мобілізація мас на реалізацію політичних цілей; легітимація суспільно-політичного устрою.

Діяльність політичних лідерів має утверджувати істину, яка полягає в тому, що політика не повинна розглядатися як загальнодоступна справа, її найстрашніший ворог – некомпетентність, особливо войовнича. Тим більше, що у вітчизняних реаліях ця проблема має історичне коріння внаслідок того, що Україна “азнавала доволі швидких змін однієї владної еліти на іншу, яка, на жаль, доволі часто була представлена політично невідповідальними, некомпетентними представниками” [4]. Політичний лідер будь-якого рангу завжди мусить пам'ятати, заради чого і кого він прийшов у політику. Тільки за цієї умови він залишиться на висоті свого покликання. Як засвідчує світовий досвід, досягнення суспільного блага забезпечується через підвищення ефективності державного управління. Криза, в якій опиняються ті чи інші держави, є насамперед кризою управління людей і управлінських підрозділів. Причому в перехідні періоди розвитку суспільства різко зростає ціна помилкових і неефективних рішень політичних лідерів.

Українським лідерам, враховуючи специфіку перехідного періоду розвитку нашої країни, варто орієнтуватися на таку систему критеріїв ефективності державного управління: динаміка продуктивності суспільної праці; кількість державних службовців,

структура організації управління та організаційно-психологічний клімат в управлінській системі; ступінь розвиненості інформаційних структур; ієрархічні відносини й характер взаємодії членів управлінської системи; індивідуальні характеристики керівництва, рівень спеціальної підготовки та інтелектуального рівня управлінських кадрів; мобільність у системі прийняття державно-політичних рішень; мотиваційна спрямованість діяльності в системі державного управління.

На пострадянському просторі набув розвитку примітивний різновид політичного лідерства, прямо чи опосередковано орієнтований на завоювання популярності переважно за допомогою гучних, демагогічних гасел, нічим не підкріплених обіцянок. Негативною тенденцією є використання лідерами популізму як способу відходу від вирішення об'єктивних інтересів і соціальних потреб населення. Це, зокрема, виявляється у правотворчій діяльності, коли розробка і прийняття законів спрямовуються не на впорядкування суспільних відносин, а на підвищення політичного рейтингу посадових осіб або тих, хто прагне завоювати владу будь-яким способом. Така політика неперспективна і з часом її справжня сутність стає зрозумілою людям, що означає політичну смерть для лідера, який її здійснював. Антитезою популістським діям є відстоювання власного переконання, якщо воно справді сприяє розвитку країни.

На політика завжди чекає небезпека абсолютної і часто невинуватної ідентифікації своїх уявлень та потреб з інтересами мас. Кожному лідеру варто пам'ятати, що в політиці існує широкий спектр соціальних інтересів, які постійно зіштовхуються, протиставляються й узгоджуються. Причому це змагання не абстрактних ідеалів, які нерідко продукуються „згори», а цілком реальних інтересів конкретних людей та суспільних груп. На шляху будь-якого політичного лідера неодмінно зустрічаються не лише доброзичливі люди, а й ті, хто намагається чутками, наклепами, розповсюдженням анекдотів тощо дискредитувати його особу і практичну діяльність. У масовій свідомості лідер постає в якості своєрідного зразка життєвої стійкості. Враховуючи соціальну природу такого розуміння лідерства, політичний керманіч мусить не звертати уваги на дрібниці й у переважній більшості випадків не реагувати на провокативні випадки. Слід не забувати, що діяльність лідера неодмінно супроводжується моральними оцінками з боку населен-

ня, які відображають той чи інший рівень неформальної підтримки його панівного становища. Наявність поряд з інституціональним морально-етичного зв'язку лідера з населенням надає організації влади додаткові ресурси для вирішення конкретних політичних завдань. Політичний лідер покликаний уособлювати персональну й політичну відповідальність за дотримання прав і свобод людини, за сукупну діяльність правлячого режиму. Виходячи з цього, лідер зобов'язаний з повагою ставитися до традицій і звичаїв народу, до рівня розуміння ним політичних реалій і, зрештою, бути терпимим до його несправедливих критичних характеристик, помилок і недоліків.

Подолання корупції у вищих ешелонах влади і на всіх рівнях соціального управління. Оновлення еліти в Україні тісно пов'язане з необхідністю подолання корупції у вищих ешелонах влади. Корупція в Україні за роки її незалежного існування перетворилася на соціальне явище, що являє собою реальну загрозу національній безпеці й суверенітету держави, оскільки вона є чинником деформації соціально-економічного і політико-правового реформування держави й суспільства.

Особливу небезпеку становить явище політичної корупції, яка “є не тільки феноменом сучасного політичного життя на глобальному рівні, а й сформованим політичним інститутом, неформальним – за критерієм легальності, протиправним – за критерієм суспільної легітимності, руйнівним – за наслідками для становлення та функціонування демократичної політичної системи, деструктивним – для суспільної свідомості й системи національної безпеки”. В Україні політична корупція упродовж усіх років незалежності “була більшою чи меншою мірою атрибутом діяльності політичних акторів; вона охопила всі гілки та інститути державної влади, органи місцевого самоврядування”; у зв'язку з цим протидія їй проявам передбачає подолання деструкції у таких сферах, “як партійне фінансування, виборча кампанія, лобіювання тощо” [5].

Встановлення належного контролю за цими сферами сприятиме: подоланню впливу олігархічних груп на діяльність парламентських партій, урегулюванню порядку прозорості звітності щодо державного фінансування політичних партій; забезпеченню від протиправних дій у питаннях формування виборчих списків, надання коштів окремим виборчим округам з метою заручитися лояльніс-

тю виборців до певного кандидата; гарантуванню від застосування тіншового лобіювання інтересів певних корпоративних спільнот, злочинної бездіяльності щодо збереження й забезпечення державних інтересів.

Формування політико-владними засобами нових демократичних цінностей. Україна є поставторитарним суспільством. Відповідно її влада нерідко намагається вирішувати всі проблеми непрацюючими формально-правовими засобами, що виражається в термінах: заборонити, припинити, покарати, закрити, відмінити. В об'єднаній Європі будь-які проблеми долаються формуванням відповідних цінностей через їх рекламування, соціалізацію, громадянську освіту. Відповідно і в Україні потрібно формувати інформаційними засобами (як це здійснюється в Німеччині, Великій Британії, Франції, Польщі) уявлення про гідність, законність, патріотизм, суспільну солідарність. Ціннісні трансформації є невід'ємною ознакою трансформації політико-владної еліти, і навпаки: “Такі риси членів еліт, як прихильність до демократичних цінностей, схвалення і прийняття демократичних процедур, схильність до компромісів, гнучкість, здатність вести діалог і толерантність виступають для деяких дослідників умовою успішного переходу до демократії, і відповідно дефіцит цих рис зупиняє процес демократизації [6].

З огляду на зазначене в Україні необхідно виробити на державному рівні відповідні критерії і механізми поширення загальнолюдських цінностей і громадянської солідарності. Причому недостатньо просто запозичити західну, демократичну систему політичних цінностей та впровадити її у масову свідомість українського суспільства. Слід пам'ятати про те, що цінності та ідеали є органічним результатом його історичного розвитку. Представникам еліти належить усвідомити, що європейська перспектива – це не лише демократичні традиції, свобода руху ідей, товарів, фінансів. Це насамперед новий рівень відповідальності (в першу чергу політико-владної еліти) за дотримання високих стандартів у різних сферах, за спільне майбутнє в одному домі, за можливість органічного співіснування різних культур. Що стосується громадянського суспільства, то йому не слід орієнтуватися на недосконалу систему влади. Воно має повсякчас випереджати урядові інституції.

Досвід демократичних країн доводить, що працюючу модель політичної системи неможливо створити лише через політику, інструментальними засобами. Її можна створити й необхідно творити через культуру, залучення потенціалу базових цінностей. На жаль, правляча еліта почасти використовує чужий українському народові механістичний, маніпулятивно-технологічний варіант демократії. Наслідком цього стало те, що в суспільне життя проникли ціннісний нігілізм, цинізм, крайнощі політичної поведінки, абсентеїзм та інші соціальні патології. Однак зазначене явище – тимчасове. За умови зміцнення інститутів громадянського суспільства з'являться можливості опору маніпулятивній політиці влади. Відтак майбутнє – за цементуючими політичну систему чинниками, такими, як: соціальна ціна модернізації, справедливість, відповідальність, незалежність, свобода, солідарність, довіра.

Високого рівня політичної культури як основи формування демократичних політичних цінностей можна досягти лише спільними зусиллями провідників нації та громадянського суспільства. Оновлена політична культура повинна стати культурою соціальної згоди, взаємоповаги, справедливості, толерантності, громадянського миру, забезпечення прав людини і основоположних свобод.

Усвідомлення представниками влади загальнонаціональних інтересів. Причини невизначеності соціальних інтересів в умовах сучасного розвитку українського суспільства слід шукати не лише в середовищі відчуженої маси населення, а й у посттоталітарній свідомості та не завжди демократичній поведінці правлячої еліти. Звідси об'єктом уваги науковців і практиків тепер і в доступному для огляду майбутньому має стати реалізація перспективних інтересів (наука, освіта, культура, екологія, інноваційний розвиток, діяльність місцевих громад, пошуки альтернативних джерел енергії та ін.). У цьому контексті С. Рябов і В. Трипольський слушно зазначали: “Попри все розмаїття індивідуальних і групових інтересів та уподобань, у суспільстві існують всезагальні інтереси – чесноти, в яких зацікавлені всі: дотримання певного порядку й безпеки; виконання встановлених правил взаємодії, співжиття і збереження й розширення зв'язків; протистояння руйнівному впливу (стихійному чи соціальному); прийнятне й можливе в даних умовах розв'язання соціальних суперечностей; поліпшення умов життя людини або хоча б просто відтворення їх відповідно до люд-

ської природи й гідності. Найпершим вираженням такого спільного інтересу в наш час є збереження цілісності суспільства, певного, відповідного рівню його розвитку, порядку взаємодії людей та спільнот, саме існування людини, різних спільнот і, зрештою самого суспільства” [7].

Формування глибоко усвідомлених загальнонаціональних інтересів можливе за умови подолання кризи розподілу, яка впливає не тільки на характер державного управління, а й на свідомість кожної несправедливо обділеної людини. Таких, як відомо, в нашій країні більшість. В умовах розчарування результатами розвитку України як незалежної держави залишаються неподоланими серйозні проблеми, пов’язані з ідентичністю. У зв’язку з цим у соціальній поведінці українських громадян слабо проглядається прагнення реалізувати груповий, соціальний інтерес. Відповідно одним із важливих завдань є виявлення нелегальних, неформальних каналів реалізації групових інтересів, таких, як хабарництво, силовий тиск, корпоративні зв’язки, латентні мережеві структури.

Частині українських громадян внаслідок неадекватних дій влади бракує глибокого усвідомлення своєї належності як до спільнот (малої історії), так і до суспільства (великої історії). Це надзвичайно ускладнює колективну діяльність із захисту людьми своїх інтересів. За спостереженнями вчених, соціальні групи в українському суспільстві виявляють активність і здатність до групової, колективної діяльності лише при стійкому незадоволенні потреби в реалізації права на життя чи за наявності визначених і відчутних загроз власним інтересам. Таких, зокрема, як широкомасштабна війна, розв’язана Росією проти України. Могутність елітних груп і слабкість громадських інститутів зумовили появу в Україні небезпечного варіанту вітчизняного неокорпоративізму з претензією на монопольне представництво інтересів усього суспільства. Це значною мірою зумовило спотворення принципу представництва й домінування на його основі примітивних політичних оборудок, продиктованих корпоративними інтересами.

Гармонійна взаємодія інститутів громадянського суспільства з державою дасть змогу поступово обмежити державне втручання в економічне і соціокультурне життя громадян. Розростання держави буде поступово зведене до мінімуму і дозволить останній

зайняти належне їй в умовах сучасного розвитку місце – бути лише функцією суспільства під його постійним і всебічним контролем.

Утвердження інноваційного розвитку як світової тенденції і національного проєкту. Нині Україні особливу увагу слід звернути на інноваційний розвиток як тенденцію формування майбутнього світопорядку. Інноваційність вже не зводиться лише до економічної сфери, вона охоплює буквально всі сфери функціонування суспільства і передбачає утвердження відповідного способу життя людини і соціуму. В контексті зміни характеру діяльності еліти фактично йдеться про необхідність переходу до моделі державного управління суспільним розвитком, який ґрунтується на попиті. Поряд із цим в Україні розвиток інноваційної політики має означати її перетворення на самостійний національний проєкт. Інновації можуть і повинні стати засобом формування нової української інтелектуальної еліти. Інноваційна діяльність відзначається творчим характером, а відтак потребує формування особистості, здатної до самостійної діяльності. Успішно функціонувати в інноваційній сфері можливо лише за умови набуття відповідної технологічної готовності. Світ стає дедалі більш глобалізованим. За цих умов без уміння спілкуватися з іншими країнами, швидко засвоювати кращий досвід, передові знання неможливо забезпечити інноваційний розвиток, бути конкурентоспроможним. А це передбачає впровадження на рівні державного управління якісного зворотного зв'язку, який “залежить від організованості публічних акторів, від їх здатності впливати на формування публічної політики на різних етапах, від здатності політичної системи адекватно відповідати вимогам зовнішнього середовища, встановлювати інноваційні практики взаємодії між суспільством і державою”. В свою чергу, встановлення нових каналів комунікативних взаємозв'язків еліти й суспільства сприяє тому, що “актори публічного процесу набувають необхідні знання та навички інноваційної діяльності, які з часом набувають хабітуалізованого характеру” [8].

Виходячи з вищезазначеного, українській еліті необхідно побудувати модель розвитку України на найближчі 10—15 років, сформувати пріоритети та програми їх реалізації. Оскільки інноваційна теорія сьогодні перебуває у стані свого понятійно-категоріального самовизначення, цей напрям потребує особливої уваги як науковців, так і представників законодавчої і виконавчої влади. Зазначене

зумовлює привернення особливої уваги до необхідності подолання на рівні держави й усього суспільства відчуження від майбутнього. Для цього на державному й недержавному рівні необхідно створювати «фабрики думок», незалежні аналітично-прогностичні центри, співтовариства наукових експертів у традиційних і нових галузях суспільного знання, які в умовах демократії відіграють роль суворого спостерігача за діяльністю політико-владної еліти й державного апарату.

Охарактеризувавши основні проблеми трансформації політико-владної еліти в Україні, слід зазначити, що поряд із зовнішніми викликами (глобалізація, широкомасштабна війна, залежність від поставок озброєння західними союзниками, загроза ядерної війни тощо) перманентними ризиками для країни є: відсутність належної віри населення в конструктивність дій правлячої верхівки; втрата довіри населення до інститутів влади та окремих політиків, що позиціонують себе реформаторами; суперечності між традиційними зв'язками та новими демократичними цінностями. Успіх діяльності сучасної політичної еліти пов'язаний з урахуванням позитивного світового досвіду. Цей досвід, поряд з негативними явищами, характерними для політичної сфери, засвідчує зразки високого професіоналізму, моральності, відповідальності перед народом. Надзвичайно важливим у здійсненні політичної влади є органічне поєднання особистих якостей представників правлячого класу з визначальними особливостями національного характеру, ментальності суспільства. Звичайно, не слід скидати з рахунку й сучасні технології реалізації політичної влади. Однак вони мають бути лише засобами посилення органічних, професійних характеристик. Якщо їх не існує, тоді виникає явище «штучної еліти», яке не може й не повинно довго затримуватися на політичному горизонті. З огляду на це проблеми політичної трансформації владної еліти України у тісному зв'язку із соціальною реструктуризацією суспільства в умовах воєнного часу мають стати однією з найважливіших проблем для вітчизняних дослідників.

1. Журавський В. С., Кучеренко О. Ю., Михальченко М. І. Політична еліта України: теорія і практика трансформації. Київ: Логос, 1999. С. 4.
2. Правові механізми забезпечення соціальної легітимації суспільно-політичних перетворень в Україні: наукова записка / Кресіна І. О. (керівник авт.

кол.), Коваленко А. А., Кресін О. В., Матвійчук А. В., Стойко О. М. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 19.

3. Політика в особах. Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти / за заг. ред. Ф. М. Рудича. Київ: Парламентське вид-во, 2008. С. 7. **4.** Аксельрод Р. Б., Корнієнко В. О. Політична компетентність владної еліти: зміст і механізми формування: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2018. С. 7. **5.** Кресіна І. О., Кушнар'ов І. В. Політична корупція: глобальні виклики і Україна. Київ: Норма права, 2022. С. 10, 234 – 235. **6.** Мандзій Л. С., Дащаківська О. Ю. Політична еліта: історія та теорія: навч. посіб. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. С. 333 – 334. **7.** Рябов С. Г., Трипольський В. О. Інтереси соціальні. *Політологічний енциклопедичний словник* / упор. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. Київ: Генеза, 2004. С. 239. **8.** Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця: ФОП Барановська Т. П., 2017. С. 280.

References

1. Zhuravskiy V. S., Kucherenko O. Yu., Mykhalchenko M. I. *Politychna elita Ukrainy: teoriia i praktyka transformatsii*. Kyiv: Lohos, 1999. S. 4.

2. *Pravovi mekhanizmy zabezpechennia sotsialnoi lehitymatsii suspilno-politychnykh peretvoren v Ukraini: Naukova zapyska / Kresina I. O. (kerivnyk avt. kol.), Kovalenko A. A., Kresin O. V., Matviichuk A. V., Stoiko O. M. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2011. S. 19.*

3. *Polityka v osobakh. Politychne liderstvo na postsotsialistychnomu prostori: natsionalnyi i rehionalnyi konteksty / za zah. red. F. M. Rudycha. Kyiv: Parlamentske vyd-vo, 2008. S. 7.*

4. Akselrod R. B., Korniienko V. O. *Politychna kompetentnist vladnoi elity: zmist i mekhanizmy formuvannia: monohrafiia*. Vinnytsia: VNTU, 2018. S. 7.

5. Kresina I. O., Kushnarov I. V. *Politychna koruptsiia: hlobalni vyklyky i Ukraina. Kyiv: Norma prava, 2022. S. 10, 234 – 235.*

6. Mandzii L. S., Dashchakivska O. Yu. *Politychna elita: istoriia ta teoriia: Navchalnyi posibnyk. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 2009. S. 333 – 334.*

7. Riabov S. H., Trypolskyi V. O. *Interesy sotsialni. Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk / Uporiadnyk V. P. Horbatenko; za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Horbatenka. 2-e vyd., dop. I pererob. Kyiv: Heneza, 2004. S. 239.*

8. Chaltseva O. M. *Publichna polityka: teoretychnyi vymir i suchasna praktyka: monohrafiia*. Vinnytsia: FOP Baranovska T. P., 2017. S. 280.

Horbatenko Volodymyr. To the problem of transformation of the political and power elite in Ukraine

The problems of the transformation of the political and power elite in Ukraine are studied in close connection with the social restructuring of society in wartime conditions. In this context, the justification of the main areas of improvement of the activity of the Ukrainian political and power elite is

proposed. It is about the following directions of modernization of the processes of formation and activity of the ruling class: ensuring the legitimate reproduction and continuity of the activities of the political and power elite; recruitment of political leaders on a democratic basis, taking into account European experience; overcoming corruption in the highest echelons of power and at all levels of social management; formation of new democratic values by political and power means; awareness of national interests by government officials; approval of innovative development as a global trend and a national project.

One of the most important guidelines in the activity of the state, related to the establishment of European democratic standards of legitimization of power, is the need to increase the level of competition in the sphere of state-building activities, to elect representatives of power according to the principle of professionalism. An important problem for the formation of the Ukrainian elite is the recruitment of political leaders on a democratic basis. The most important functions in this context are: integration of society, citizens, unification of the masses around common tasks and values; search and adoption of optimal political decisions; protection of the masses from lawlessness, self-rule by the bureaucracy. Establishing proper control over such spheres in Ukraine as party financing, election campaign, lobbying will contribute to: overcoming the influence of oligarchic groups on the activities of parliamentary parties, regulating the procedure for transparent reporting on the process of state financing of political parties; protection against illegal actions in matters of forming electoral lists, providing funds to individual electoral districts in order to secure voter loyalty to a certain candidate; guaranteeing against the application of shadow lobbying of the interests of certain corporate communities, criminal inaction in relation to the preservation and provision of state interests.

A high level of political culture as a basis for the formation of democratic political values can be achieved only through the joint efforts of the leaders of the nation and civil society. The renewed political culture should become a culture of social harmony, mutual respect, justice, tolerance, civil peace, ensuring the fundamental rights and freedoms of man and citizen. The object of attention of scientists and practitioners now and in the foreseeable future should be the realization of promising interests (science, education, culture, ecology, innovative development, activities of local communities, the search for alternative energy sources, etc.). In the context of ensuring innovative development at the state and non-state levels, it is necessary to create "thought factories", independent analytical and prognostic centers, communities of scientific experts in traditional and new fields of public knowledge, which in the conditions of democracy play the role of a strict observer of the activities of the political-power elite and the state device.

The success of the modern political elite is connected with taking into account the positive world experience. The organic combination of personal qualities of representatives of the ruling elite with defining features of the national character is extremely important in the exercise of political power. Of

course, modern technologies for exercising political power should not be discounted. The problems of the political transformation of the ruling elite of Ukraine in close connection with the social restructuring of society in wartime conditions should become one of the most important problems for Ukrainian researchers.

Key words: political and power elite, political leadership, political transformation, legitimacy of power, political competence, political corruption, democratic values, national interests, innovative development.